

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Commissie Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Betreft: Inbreng debat wolf

29 augustus 2024

Geachte leden van de Kamercommissie Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,

Op woensdag 4 september debatteert uw commissie over 'samenleven met de wolf'. Namens het Wereld Natuur Fonds, Dierenbescherming, Zoogdiervereniging, ARK Rewilding en FREE Nature willen we u voorzien van informatie en advies ten behoeve van uw voorbereiding op het debat.

De wolf is teruggekeerd in Nederland. Een resultaat, waarmee we in ons dichtbevolkte land hebben bewezen dat er ruimte is voor natuurherstel. Maar na een afwezigheid van meer dan 150 jaar is het een uitdaging voor mensen om weer met dit dier samen te leven.

Wolven vormen als toppredator wereldwijd belangrijke schakels in gezonde ecosystemen en helpen wildpopulaties gezond te houden. Om deze rol ook in de Nederlandse natuur in te kunnen nemen is het van cruciaal belang dat mens en wolf conflictarm kunnen samenleven en dat er voldoende rust en ruimte is voor wolven¹.

Helaas vallen (landbouw)huisdieren regelmatig ten prooi en verliezen individuele wolven hun natuurlijke angst voor mensen. Dat blijkt uit de recente incidenten op de Utrechtse Heuvelrug en op andere plaatsen in het land. Deze incidenten zorgen voor onrust en angst en leiden, in combinatie met onvoldoende slagkracht in het nemen van effectieve maatregelen, tot polarisatie in het debat over de toekomst van wolven in Nederland. Dit speelt niet alleen in Nederland. In de Europese Commissie wordt binnenkort gestemd over het verlagen van de beschermde status van de wolf, van 'strikt beschermd', naar 'beschermd' met de aanname dat zo conflicten met mensen voorkomen kunnen worden door sneller over te kunnen gaan tot afschot.

De wolf is beschermd door de Habitatrichtlijn en de conventie van Bern. Verlaging van deze beschermde status is zowel op de korte- als de lange termijn niet effectief bij het voorkomen van conflict met wolven, of werkt zelfs averechts. Voor wolven blijft een verbod op afschot gelden. De enige uitzondering die hierop kan worden gemaakt, is wanneer een individueel dier een direct gevaar vormt voor mensen of stelselmatig goed beschermd vee aanvalt, en waarbij eerder genomen maatregelen niet werken om dit te voorkomen. Ook mag de gunstige staat van instandhouding op nationaal niveau niet nadelig worden beïnvloed². Dit geldt niet alleen onder de huidige strikte bescherming in de Europese wetgeving, maar zal

¹ Jansman, H.A.H., Mergeay, J., van der Grift, E.A., de Groot, G.A., Lammertsma, D.R., van den Berge, K., Ottburg, F.G.W.A., Gouwy, J., Schuiling, R., van der Veken, T. & Nowak, C. (2021). The return of wolves to the Netherlands: a fact-finding study. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Report 3107 (English version). 160 pp.; 22 fig.; 3 tab.; 316 ref.

² Boerema, L., Freriks, A.A. & Van den Brink, D.B. (2021): De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen; een juridisch onderzoek ter ondersteuning van het opstellen van Nederlands wolvenbeleid in het licht van de uitvoering van de natuurwetgeving, Boerema & Van den Brink B.V., Houwerzijl/Element Advocaten, Best

ook het geval zijn bij een verlaagde beschermingsstatus. In Nederland hebben we deze gunstige staat van instandhouding voorlopig nog niet bereikt, wat dus betekent dat ongeacht een lagere beschermingsstatus er in de praktijk geen mogelijkheid zal zijn tot sneller overgaan tot afschot dan dat nu het geval is³.

Bovendien is uit verschillende onderzoeken gebleken dat afschot van roedels niet effectief is bij het voorkomen van conflicten met carnivoren zoals wolven. De kans op overlast neemt alleen maar toe doordat wolvenroedels verstoord raken, waardoor jonge onervaren wolven gaan rondzwerven en juist makkelijk te vangen prooien, zoals onvoldoende beschermde schapen, gaan aanvallen^{4,5}. Ook op de lange termijn, wanneer de gunstige staat van instandhouding wellicht wel is bereikt, gaat verlaging van de beschermde status – en dus meer mogelijkheden voor afschot – niet helpen bij het verminderen van conflicten.

Beter is om in te zetten op conflictarm samenleven met wolven door goede bescherming van (landbouw)huisdieren, communicatie en educatie, creëren van voldoende rustgebieden, en het adequaat reageren op situaties waarin individuele wolven afwijkend gedrag vertonen, zoals het dicht naderen van mensen⁶.

Onze oproep is dan ook om het debat te voeren op basis van feiten, maar met oog voor emoties, en internationale ervaringen in te zetten voor een goede balans tussen gezonde wolvenpopulaties en de belangen van mensen.

Er kan veel worden gedaan om dit te bereiken en de Tweede Kamer kan hier een cruciale rol in spelen door:

1. In te zetten **op ruimere (financiële) ondersteuning van veehouders** voor schadepreventie, zoals wolfwerende rasters, dat ook toegankelijk is voor veehouders die zich buiten gevestigde wolventerritoria bevinden. Dit kan middels geldstromen vanuit Europa⁷. Daarbij zal de subsidieregeling landelijk gelijkgetrokken moeten worden in plaats van dat dit provinciaal geregeld is. Bij een goed functionerend subsidiestelsel kunnen preventieve maatregelen na een vastgesteld aantal jaar voorwaardelijk worden gesteld aan de uitkering van schadevergoedingen.
2. In te zetten op **eenduidige communicatie**, gestoeld op feiten met aandacht voor emoties. Dit kan door bijvoorbeeld een nationaal informatiecentrum over wolven op te richten, gericht op informeren, en het wegnemen van angst en onzekerheid bij burgers en andere belanghebbenden, en het stimuleren van dialoog⁸. De focus van communicatie zal moeten verschuiven naar vermindering van polarisatie.

³<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=73521E9DA9277A8B038605EC47A8B075?text=&docid=288146&pageIndex=0&doclang=NL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=4363578>

⁴ Krofel, M., Černe, R. & Jerina, K. (2011). Effectiveness of wolf (*Canis lupus*) culling as a measure to reduce livestock depredations. *Zb. Gozdarstva Lesar*. 2011, 95, 11–22.

⁵ Treves, A., Krofel, M. & McManus, J. (2016). Predator control should not be a shot in the dark. *Frontiers in Ecology and the Environment* 14 (7), 380-388. <https://doi.org/10.1002/fee.1312>

⁶ Gross, E., Jayasinghe, N., Brooks, A., Polet G., Wadhwa, R. & Hilderink-Koopmans, F. (2021). A Future for All: The Need for Human-Wildlife Coexistence. (WWF, Gland, Switzerland).

⁷ https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/habitats-directive/large-carnivores/eu-large-carnivore-platform/eu-funding-and-large-carnivores_en

⁸ RDA. (2024). Samen leven met wolven in Nederland. Raad voor dieraangelegenheden. <https://open.overheid.nl/documenten/56e837e8-1995-40e1-9a0d-7817b0689827/file>

3. Het **opvolgen van aanbevelingen** van het Landelijk Overleg Wolf⁹, uit het maatschappelijk draagvlakonderzoek van Motivaction¹⁰, en de maatschappelijk dialoog door de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA).
4. Het verbeteren van de openbare orde door te zorgen dat **draaiboeken, met bijbehorende vergunningen**, klaarliggen en verantwoordelijkheden duidelijker beschreven zijn om adequaat te kunnen reageren op probleemsituaties zoals op de Utrechtse Heuvelrug, de Hoge Veluwe of in Drenthe.
5. Het oprichten van **landelijke multidisciplinaire expertteams** die snel ter plaatse kunnen zijn bij incidenten en effectief kunnen handelen op basis van de draaiboeken en interventierichtlijnen, om verdere schade of angst te voorkomen, zoals ook aangeraden wordt door het Large Carnivore Initiative Europe (LCIE)¹¹.
6. Te **leren van internationale ervaring** in het samenleven tussen mensen en wilde dieren, zoals via het *EU Platform on Coexistence between People and Large Carnivores*¹².
7. In te zetten op het **verbeteren van de kwaliteit van- en connectiviteit tussen leefgebieden** door te zorgen voor een goede prooidierstand, het inrichten van rustige kernen in natuurgebieden, en het creëren van verbindingzones.
8. Actief te **pleiten tegen het verlagen van de beschermde status** van de wolf in Europees verband en in plaats daarvan in te zetten op een geïntegreerde aanpak van mens-wolf conflict door middel van bovenstaande punten en bestaande richtlijnen, zoals het interprovinciaal wolvenplan.

Achtergrondinformatie

Ecologie

In Nederland leven volgens de laatste cijfers 9 wolvenroedels. Een wolvenroedel is een wolvenpaar met jongen van één of meer generaties¹³. Belangrijk voor wolven om een gebied als geschikt te beschouwen, is de aanwezigheid van voldoende rust en voedsel in de vorm van wilde hoefdieren. Wanneer er te weinig voedsel is of de territoria vol zijn, zullen wolven wegtrekken of minder jongen krijgen, waardoor de populatie dus niet blijft toenemen¹⁴.

Sinds de terugkeer van de wolf zijn er in Nederland 34 dode wolven aangetroffen, waarvan zeker driekwart is overleden door aanrijdingen. In ieder geval 2 wolven werden het slachtoffer van stroperij en

⁹ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2024Z04772&did=2024D11096>

¹⁰ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020D24323&did=2020D24323

¹¹ https://lciepub.nina.no/pdf/638593115775454502_Letter_bold_wolf_Netherlands.pdf

¹² https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/habitats-directive/large-carnivores/eu-large-carnivore-platform_en

¹³ <https://publicaties.bij12.nl/voortgangsrapportage-wolf-13-mei-2024/>

¹⁴ Biersteker, L., Planillo, A., Lammertsma, D. R., van der Sluis, T., Knauer, F., Kramer-Schadt, S., van der Grift, E. A., van Eupen, M., & Jansman, H. A. H. (2024). *Habitatgeschiktheid voor de wolf in Nederland : een modelanalyse*. (Rapport / Wageningen Environmental Research; No. 3350). Wageningen Environmental Research. <https://doi.org/10.18174/654770>

van een aantal andere dieren is de doodsoorzaak niet vastgesteld¹⁵. Studies in het buitenland laten zien dat een substantieel deel van onbekende mortaliteit bij wolven wordt veroorzaakt door stroperij¹⁶.

Wolven eten hoofdzakelijk hoefdieren en maken daarbij geen onderscheid tussen wilde dieren en gedomesticeerde dieren. Situaties in bijvoorbeeld Drenthe laten dan ook zien dat gebieden met onbeschermd vee kunnen fungeren als geschikt vestigingsgebied voor wolven. Boeren zijn verplicht hun dieren tegen de wolf te beschermen volgens het Besluit houders van dieren. In de praktijk zien we dat dit lang niet altijd gebeurt. In 90 procent van de schadegevallen zijn er in geheel geen preventieve maatregelen genomen en in veel andere gevallen vertonen getroffen maatregelen gebreken¹⁷. Beschermen kan door het toepassen van preventieve maatregelen in de vorm van onder andere wolfwerende rasters en kuddebewakingshonden. Dit wordt ook effectief toegepast door schaapherders op de Veluwe en in landen waar men al langer leeft met roofdieren als de wolf¹⁸.

De implementatie van deze maatregelen kost tijd en geld. Op dit moment is bij de meeste provincies beperkt subsidie voor preventieve maatregelen beschikbaar. Hoogte van de subsidie hangt af van het aantal gehouden dieren, de gehouden diersoort en de oppervlakte van het terrein, maar dit is, met uitzondering van de provincie Gelderland, alleen beschikbaar voor veehouders die opereren binnen gemeentes met vastgestelde wolventerritoria of in gebieden waar de kans op een wolvenaantal door bijvoorbeeld zwervende wolven substantieel groter is¹⁹. Financiële ondersteuning voor hogere arbeidskosten is daarbij niet beschikbaar.

Uit studies in heel Europa en Noord-Amerika is gebleken dat wolven in principe weinig gevaar vormen voor mensen²⁰. Een aanval gebeurt meestal bij hondsdelheid (komt vrijwel niet meer voor in Europa), uit verdediging of als een wolf systematisch te dichtbij mensen komt (<30 m) omdat hij de angst voor mensen is kwijtgeraakt. Om dit laatste te voorkomen, is het van belang wolven schuw te houden voor mensen en adequaat te handelen in eventuele probleemsituaties²¹. In het huidige beleid is dit nog onvoldoende georganiseerd.

Wetgeving

Wolven zijn beschermd volgens Europese en nationale wetgeving. De provincies dragen de grootste verantwoordelijkheid voor het wolvenbeleid in Nederland, die onderliggende partijen verantwoordelijkheid hebben gegeven voor de uitvoering ervan. Het is provincies volgens de wet niet toegestaan om wolven uit bepaalde gebieden te weren. Wel mogen en kunnen er onder de huidige

¹⁵ <https://www.bij12.nl/onderwerp/wolf/dode-wolven> geraadpleegd op 26-08-2024

¹⁶ Liberg, O., Chapron, G., Wabakken, P., Pedersen, H.C., Hobbs, N.T. & Sand, H. (2012). Shoot, shovel and shut up: cryptic poaching shows restoration of a large carnivore in Europe. *Proceedings of the Royal Society B* 279, 910-915. <https://doi.org/10.1098/rspb.2011.1275>

¹⁷ <https://www.bij12.nl/onderwerp/wolf/wolvenschade-melden/>, geraadpleegd op 19-08-2024.

¹⁸ Bruns, A., Waltert, M. & Khorozyan, I. (2020). The effectiveness of livestock protection measures against wolves (*Canis lupus*) and implications for their co-existence with humans. *Global Ecology and Conservation* 21, e00848. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2019.e00848>

¹⁹ <https://www.bij12.nl/onderwerp/wolf/beleid-en-organisatie/#provinciaal-wolvenbeleid-en-provinciale-wolvencommissies> geraadpleegd op 26-08-2024

²⁰ Linnell, J. D. C., Kovtun, E. & Rouart, I. (2021). Wolf attacks on humans: an update for 2002–2020. NINA Report 1944 Norwegian Institute for Nature Research.

²¹ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/vraag-en-antwoord/wat-moet-ik-doen-als-ik-een-wolf-tegenkom>

wetgeving maatregelen genomen worden om de natuurlijke angst voor mensen te herstellen in het geval van onveilige probleemsituaties. Denk aan het vangen en zenderen, lokaal verjagen met paintball, of in het laatste geval vangen en doden. Dit laatste kan alleen als uiterste redmiddel, als alle andere mogelijkheden zijn geprobeerd en als dit geen negatieve impact heeft op de gunstige staat van instandhouding van de soort. Hiervoor zijn in het interprovinciaal wolvenplan, waarin het wolvenbeleid is geformuleerd, interventierichtlijnen opgesteld²².

De besluitvorming is gebaseerd op de 'escalatieladder' uit het interprovinciaal wolvenplan. In de praktijk is het te vaak onduidelijk wie wanneer verantwoordelijk is en mist er een duidelijk draaiboek voor te treffen maatregelen en nemen juridische procedures te veel tijd in beslag. Dit zorgt voor onbegrip, vertraging en dus onrust, gebrek aan vertrouwen in de verantwoordelijke partijen, angst, en uiteindelijk polarisatie.

Communicatie

In een strategie voor omgang met wolven is het van belang de gevoelens die er spelen te erkennen. Feitelijke communicatie over wolven en bijbehorende actualiteiten helpen om hier mee om te gaan. In de huidige situatie wordt communicatie opgepakt door de provincies en betrokken partijen, maar de eenduidigheid hiertussen ontbreekt. Een landelijke, multidisciplinaire communicatiestrategie is essentieel om goed te informeren over wolven en mensen het gevoel te geven gehoord te worden. Communicatie is in de huidige situatie gericht op de reactieve verslaglegging van negatieve interacties tussen mens en wolf²³. Deze eenzijdigheid doet het maatschappelijk draagvlak voor de wolf verminderen en de kans op stroperij verhogen²⁴. Dit staat op gespannen voet met de beschermde status van de wolf²⁵. Communicatie zal daarom meer gericht moeten zijn op waarom het belangrijk is om wolven te beschermen en hoe we kunnen samenleven met de dieren²⁶. De overheid is hiervoor verantwoordelijk en kan de communicatie versterken door een landelijke woordvoerder aan te stellen en te investeren in een nationaal informatiecentrum voor de wolf, zoals eerder is aanbevolen door de RDA.

De ondergetekende natuurorganisaties van harte bereid om u te voorzien van verdere informatie en- of advies.

Hoogachtend,

²² IPO 2019, Interprovinciaal wolvenplan. IPO, Den Haag.

²³ Ambarli, H. (2019). Analysis of wolf-human conflicts: implications for damage mitigation measures. *European Journal of Wildlife Research* 65 (81). <https://doi.org/10.1007/s10344-019-1320-4>

²⁴ Treves, A., Naughton-Treves, L. & Shelly, V. (2013). Longitudinal analysis of attitudes towards wolves. *Conservation Biology* 27(2), 315-323. <https://doi.org/10.1111/cobi.12009>

²⁵ Boerema, L., Freriks, A.A. & Van den Brink, D.B. (2021): De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen; een juridisch onderzoek ter ondersteuning van het opstellen van Nederlands wolvenbeleid in het licht van de uitvoering van de natuurwetgeving, Boerema & Van den Brink B.V., Houwerzijl/Element Advocaten, Best.

²⁶ Van Eeden, L.M., Robotyagov, S.S., Kather, M., Bogezi, C., Wirsing, A.J. & Marzluff, J. (2021). Political affiliation predicts public attitudes toward gray wolf (*Canis lupus*) conservation and management. *Conservation Science and Practice* 3(3), e387. <https://doi.org/10.1111/csp2.387>

Deze brief is in opdracht van WWF Nederland opgesteld door ecologen van Averti Ecologie en Studio Wolverine: Glenn Lelieveld en Dick Klees en wordt gesteund door de ondertekende organisaties.